

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

ГЛУМИЦА ДЕРИНИЦА.

У првоме броју овога листа споменули смо, да је „Кишфалудијево друштво“ на свет издало „Дневник Деринице“ (Dényé naplója), те на гласу глумице мађарске, која је г. 1811. у „Црном Ђорђу“ као Ружица на мађарској позорници певала српске песме на српском језику, уз громовито одобравање и силно допадање публике. Тај дневник је прави бисер у мађарској књижевности, а да се што пре изда на свет, препоручио га је драматург и доцније управитељ мађарског народног позоришта, Едуард Сиглигетија пред смрт своју († 1878.) Рукопис се састојао из 11 свезака у четвртини, а свака свеска износила је преко 200 страна. Рукопис тај беше веома читак, све сама округла, старинска, чврстом руком написана писмена. Нигде не видиш, да је где задрхтала рука, која је написала то дело од преко 2000 страна, а писала га је 1872. године женска, којој је било тада 79 година!

По том „дневнику“ упознаћемо и наше читаоце са том негда славном глумицом и списатељком.

Роза Шенбахова, кћи апотекарева, родила се у Јасберењу о божићу 1793. године, па се 1813. удала за глумца и племића Стевана Дериницу. Од године 1818. оделила се од свога мужа, па је тако живела одвојено до 1860., а те године вратила се опет к њему. Као удовица умрла је у великој невољи 29. септембра 1872. у Мишкоцу, камо је по смрти мужевљевој год. 1865. отишла ка својој сестри, која можда још и сада живи.

Већ су и ти податци довољни, да се човек управо задиви, како је женска глава могла у 79-ој години без књига и бележака, у најјаднијем стању, имати тако огромно памтење, да на 600 табака у четвртини побележи и најмању ситницу њезина бурна и значајна жи-

вота и да се још тачно сети хиљадама разних имена!

Није се чудити Дериници, што се као сирота жена од 79 година латила пера, и то у последњем добу свога живота, па још тако сигурно и енергично, да је написала толику силесију; а није ни то још најчудноватије, што је та старица показала тако дивовски дар у опису периода од 80 година, — она је уједно и једна од најзнатнијих, најсимпатичнијих и драматички најживахнијих списатељица, прави књижевни ђеније. Она је умела исто тако лако да пише као што је говорила. Она је имала после Гета најсавршенији стил у прози. Њене успомене читају се као најзанимљивији романи, а при том осећа човек чисто у истину оно што се збивало, а тој истини није кадар ни највећи песник да подражава.

Но уз та сва чуда ваља још и ово додати: да је та малена, телом сићушна Дериница, која је на свој јед изгледала вазда као дете, била једна од највећих певачица, што их је до сад било. Звали су је „мађарска Каталанијева.“ Њезин снажни звонки глас умео је с највећом лакоћом да пева дубоко С па чак до високог Ф. Њезина слава орила би се данас по целој Јевропи, да се могла одважити, као што је често позивана, да остави мађарске дружине, што су путовале по разним местима — јер тада још не беше сталног мађарског позоришта —, па да се дала чути у Бечу, Италији, Француској и Немачкој. Али је у њој била нека урођена тежња, да путује по својој домовини: од Пожуна до Клужа, од Столног Београда до Јегре и Кошица. Она је кроз пуних 60 година (1808 до 1868) веселила и усхићавала готово сваку варош у Угарској и Ердељу, и то не само као певачица опере и

песме, — него и на даскама као глумица, „као девојка за све способна“.

Као глумица била је љубимица свих управитеља и другова својих — њојзи су давали све да игра: и трагичне и шаљиве улоге, наметали јој дечаčke и мушке улоге, па су је принуђавали да се и у пантомими покаже. И она, као да је у њој какав демон позоришни, дала се употребити за сваку улогу, славила се у свему, па је свуда фанатисала публику. Пет пута је била у Пешти ангажована. Године 1822 дошла је — позвана од неке велике госпође и пријатељице њене — из Столног Београда у Пешту, просто из уметничке злобе и гњева, јер је неки Немац у неком друштву тврдио, да сурови Мађари умеју само урликати. С тешком муком допустише јој, те је певала у немачком позоришту 29. марта као Емелина у „Швајцарској породици“. Да би је одвратили од певања, претили су јој, да ће је извиждати. Но чим је ударила у високо С, занесе се светина силито. Пљескали су јој бурно и изазивали је не-

бројено пута. Сутра дан назвала је немачка критика првом колоратурном певачицом свога доба. Стари капелник Клајнхајнц нарочито јој се дивио, па је рекао: „Од куд јој само тај начин певања, па та ругина?!“ За неких четрнаест дана научила је велику улогу „Аменаиде“ у Росинијевом „Танкреду“. Танкреда је певала с њоме чувена Агнеза Шебестова (1840 жена дра Давида Фр. Штрауса). Већ на главној проби загрлила је слављена алтисткиња од усхита своју љубазницу, мађарску сопранисткињу, и 17. маја у вече беше постигнут нечувен успех у немачком позоришту. Требала је да гостује још у четири улоге. Али још тога вечера појави се редитељ из Столног Београда, па је у име управитељево претио, да ће силом одвести натраг смелу глумицу, која се на своју руку усудила, да толико уздигне мађарско име пред задивљеним Немцима у угарској престоници! Таке су назоре имали тада људи о задатку вештине!

(Свршиће се.)

Ж И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Крвави престо“, изворна трагедија у 5 чинова, написао Мита Поповић, приказана на нашој позорници први пут 29. нов. о. г.) (Свршетак.)

Роман, новела и приповетка с једне и драма с друге стране имају једну додирну тачку, што оба та умотвора представљају живот човечији у целини или у појединостама. Равлика пак лежи у начину представе. Док романиста просто приповеда и излаже догађаје живота, дотле драматик износи сам тај живот у свој својој реалности пред нас. У драми гледамо ми особе како пред нашим очима раде. Што је та радња живља и пунија, тим је и драма интересантнија, тим већма привлачи и везује нашу пажњу за себе.

У представи „Крвавог престола“ није та пажња у нама изазвана била. То је пак с тога, што је у целој овој драми мало радње. То јој је можда једина, но велика и главна мана.

Карактери у драми морају бити изражени, јасно и тачно обележени. Из њихове радње и њихових речи морамо познати њихову унутрашњост, морамо им завринути у душу. Свака особа мора себе изнети онакву, каква је заиста. Ми је као такву морамо видети, а не само о њојзи чути. Осим тога мора карактер бити потпун, т. ј. прави карактер, свагда себи досљедан. Сваки корак његов, сваки покушај и свако његово дело мора налазити свога мотива било у општој ситуацији било пак у самој његовој унутрашњости. Делаше таквих карактера за-

хваћа потпуно као зушци у машинским точковима једно у друго, што проузрокује да се машина — а овде целокупна радња драме — сама од себе покреће.

„Крвави престо“ рамље и у овом погледу.

Да завиримо мало у сам предмет ове трагедије.

Бодин, краљ српски, пре тога цар бугарски, збачен и отеран са бугарског престола и интервенцијом српског двора испушљен из грчког сужањства, долази и обара свога стрица Радослава са српскога престола, и постаје српским краљем. Као такав подлеже упливу своје жепе Јакинте, Гркиње, те по земљи шири грчки уплив, а Србе од свуда гони и потискује. С тога долази у сукоб са српским народом, у првоме реду пак са својом браћом од стрица, синовима радослављевим. Услед тога дижу се буне у народу, којима се синови Радослављеви на чело стављају. Бодин је слаб, колеба се, — он би још пустио жељи народа, али га Јакинта, која има основану боја за одсинова Радослављевих, у тежњи да својој деци српски престо осигура, помоћу своја два оруђа: свога љубимца придворника Косора, родом Грка, и Марка, жупана, гони у отворен бој против рођака му. С тога долази до отвореног сукоба, до боја, у коме с једне стране Косор погине, с друге пак стране Бранислав, Градислав и Предиња заробљени, а као такви и погубљени буду. Бранислав, Градислав и Предиња су невине жртве, јер пре тога јавно и отворено исповедају своју лојалност према својем стричевићу краљу, и само клеветом Јакинтином, најмљеним сведоцима и подметнутим писмом постају

крвавим жртвама. Међутим поткупљени сведоци, грижом савести гоњени, долазе и исповедају се Бодину, који се већ сам собом у својој савести почео колебати. Ово му још већма узбуни савест. Мртве слике погубљене му браће приказују му се и он у највећим мукама душе умире.

То је садржај трагедије.

По овоме моме кавивању била би ова трагична фабула доста округла, кад би све ово, што је овде саопштено, самом радњом било приказано. Но то је оно, чега баш у овој трагедији никако нема.

Да краљица Јакинта ради на ширењу грчког уплива у српској земљи, то се из радње не види, него то се само каже и приповеда. Не види се такођер ни реакција, коју овакав притисак у народу изазива. Све ово представљено је у једној сцени, где неки људи из народа долазе у двор да се туже на зулуме грчке, а стражари дворски не пуштају их унутра, јер им је као тако Косор заповедио. Ту се нађу и стричевићи краљеви (Кочопар, Хвалимир и Страхиња), које такођер не пуштају у двор, услед чега долази Кочопару екстазу.

Ова сцена, која би требала да изложи целу ситуацију, није сама по себи мотивована, јер се не види — а оно, што се казује, није довољно — зашто је овај сукоб изазван. Осим тога је иста сцена и у полак смешна, јер стражари својим комичним држањем, (говором и крећањем) изазивају смеј. Ово је можда хтела бити имитација Шекспира, који често у својим трагедијама износи смешне сцене, да нас мало одмори. Но ово је увек после неког душевног напрезања, изазваног обвљним и жалосним приворима. Овде пак није било на месту.

Да Кочопару не може бити свеједно, хоће ли он и остали Срби имати слободна приступа двору или не, то се по себи разуме, — али да он с тога наједанпут долази у онакав патос без другог предходног изазивања, то је мало чудно. Кочопар ове представе (г. Лукић) дао је осим тога овоме патосу и сувише верна израза, јер га је потенцирао, дочим напротив при оваквим околностима боље би било мало га ублажити.

Бодин, главни јунак, који би требао да је осовина целе радње, која својим окретањем и целу машину окреће, — он је скоро непомичан. Он, који треба да је као осовина, и чврст, он час подлеже упливима краљичиним, час попушта доброту свога срца; и непрестано је — чак и у најодсуднијем тренутку — неодлучан. Трагични јунак мора бити чврст карактер, који са својом мисли напред дере. Но и он мора једанпут упливима подлећи, јер не би био трагичан јунак, али тај прелом његове душе бива наједанпут, и то је перипетија, то је онај моменат, који нам трагедију у њеној кулминацији износи. Овде у „Крвавом престолу“ провлачи се све лагано без оног наглог постепеног корачања, и отуда је то, да ова трагедија није ни у трећем своме чину изазвала онај интерес, који главни јунак трагедије треба у нама да побуди.

Синови радослављеви (Кочопар, Хвалимир, Страхиња, Бранислав и Градислав) и унук му Предиња сувише су бледе слике према својој улози у овој драми, т. ј. према

ономе, што су и што треба да су они: она покретачка снага, која радњу драме са супротне стране унапред потискује. Ми не бисмо хтели да гледамо у њима јањце, моралне особе, које случајно и тек нехотице улазе у акцију. Они напротив морају бити фокус отпора. Та је ли и могуће замислити, да петоро браће, петоро претендента српскога престола, са потпуном мирноћом гледају на очевом престолу отимача и узурпатора. И кад не би имали легитимна права на престо, бар у жилама једног од петорице мора тећи врела људска крв. А сувише под таквим околностима, где се зулуми чине, где се народ буну, мора им свака таква прилика добро дошла бити. Они треба да су с једне стране тумачи огорчења и организатори отпора народног, с друге пак стране да својим таквим држањем и владањем изазивају противну страну на што већу акцију. Тако би се на тај начин од једанпут силевита радња развила. Но и они су млакоње, који се скављују и премишљају, шта више топе се у салу лојалности, док двојицу од њих ни криве ни дужне не снађе беда из ненада.

Хтео сам са ово неколико примедба да мало расветлим трагедију „Крвави престо“, како би јој главна мана могла у очи пасти. По што ми је то био управо задатак, нећу се у ситнице ни упуштати.

Један још само поглед сврнућу на игру глумаца. Где је у драми мало радње, као овде, ту је свака улога глумца неблагодарна. У таквим околностима је тешко игри њиховој ножем строге критике приступити. Г. Ружић (Бодин), кога наша публика свагда са особитим интересом на позорници прати, био је у првом и другом чину доста ладан. Да овоме није узрок г. Ружић, него напред изложена улога Бодинова, доказ је пети чин, где је г. Ружић сву своју глумачку вештину развио и на потпуно задовољство улогу своју решио. Изазив, којим га је публика по свршетку представе наградила, није била галантерија од стране публике, јер новосадску публику не познајемо с те стране, него је то била мучно заслужена награда, чему је доказ било уморено тело и измучено лице на изазваном г. Ружићу.

Косор (г. Р. Поповић) требао је мало боље пазити при бирању своје маске, јер он је представник грчке цивилизације, препредени државник, а сврх свега љубимац краљичин. Такви људи треба тек да су на очима!

Гђа Ружићка (Јакинта) и г. Димитријевић (Марко, жупан) били су добри. Тако исто испунили су своје мање улоге г. Станојевић (Страхиња), г. Барбарић (Градислав) и гђица В. Хаџићева (Предиња).

Г. Добриновић и г. В. Поповић (оба стражара) претерали су у својим улогама, начинивши од обичних, или ако хоћете и комичних особа карикатуре.

За грађане (г. Банковића и г. Јовановића) имамо приметити, да се са њиховог одела није могао погодити њихов грађански сталеж. Ово квари илузију и с тога се мора избегавати.

М. Д—ћ.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

14. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 10.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 8. ДЕЦЕМБРА 1881:

ЕЈ, ЉУДИ, ШТО СЕ НЕ ЖЕНИТЕ!

ШАЉИВА ИГРА У 4 ЧИНА, ОД ЈУЛИЈА РОЗЕНА, ЗА СРПСКУ ПОЗОРНИЦУ ПРЕРАДИО
А. ЈОВАНОВИЋ МУША.

О С О Б Е:

Сима Јагодић, богаташ	Ружић.
Мара, жена му	Д. Ружићка.
Савка } његове кћери	Л. Хаџићева.
Јованка }	М. Рајковићка.
Мутибарићка, удовица	Ј. Поповићева.
Даринка, кћи јој	Д. Адамовићева.
Коста Звекић, трговац	Милосављевић.
Милева, жена му	Б. Хаџићева.
Пера Луткић	Добриновић.
Никола Славнић, економ	Лукић.
Гавра Максић, чиновник	Димитријевић.
Др. Петковић, лекар	Банковић.
Јован, слуга код Петковића	Јовановић.
Ката, собарица код Звекића	С. Димитријевићка.

Збива се у лето на селу, близу веће вароши, у најновије време.

У четвртак 10. децембра: „МАМИЦА“. Шаљива игра у 3 чина, написао Е. Сиглигетија,
преведена и посрбљена.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 сахата пре подне и од 3—5
сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.